

DİN GÖREVLİLERİNİN CAMİLERDEKİ DENETİM İŞLEMLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: KAYSERİ ÖRNEĞİ

Mehmet KORKMAZ
Yrd. Doç. Dr., Erciyes Ü. İlahiyat F.
mkorkmaz@erciyes.edu.tr

Özet

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Müslüman halka sunduğu din hizmetinde camilerin önemli bir yeri vardır. Camilerdeki din hizmeti imamlar tarafından yürütülmektedir. İmamların bu hizmeti ne oranda başarıyla yerine getirebildiğini görmek amacıyla camiler ve din görevlileri belli zamanlarda denetlenmektedir. Denetim işlemleri din hizmetinin standartlarının geliştirilmesinde, görevlilerin niteliğinin geliştirilmesinde, mesleki motivasyonlarının yükseltilmesinde, sunulan hizmetin kalitesinin görülmesinde önemlidir.

Ülkemiz camilerinde gerçekleştirilen denetim işlemlerinin yukarıda bahsi geçen bu işlemlere ne ölçüde sahip olduğu tartışılabilir. Zira çok defa bu hizmetler caminin temizlik ve düzenine bakılması, bir takım evrakların kontrol edilmesi, görevlilerin kılık-kıyafetlerine, kişisel tutum ve davranışlarına takılıp kalınması vb. gibi bazı şekilsel unsurlarla sınırlı kalabilmektedir. Hiç şüphesiz bunlar cami hizmetleri ve din görevliliği için dikkate değer hususlardır. Ancak denetimlerde salt şekilsel unsurlarla yetinilmesi, din görevlilerine ve onların yürüttüğü hizmetlerin niteliğini geliştirmeye yeterince katkı sunmayabilir.

Bu makalede din görevlilerinin camilerdeki denetim işlemlerine ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Araştırma 2011 yılında Kayseri’de yapılmıştır. Araştırmaya 110 görevli katılmış, veriler anket yoluyla toplanmıştır. Araştırmaya katılan görevliler denetimlerin sayısı, şekli, yöntemi gibi konularda önemli birtakım eksiklikler olduğunu belirtmişlerdir. Camilerdeki denetimlerin kendilerinin gerçekleştirdikleri görevlerini niteliğini, mesleki motivasyonlarını geliştirici yönünün düşük kaldığını, kendilerine pek çok alanda yeterince katkı sağlamadığını ifade etmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Camiler, Din görevlileri, Din Hizmeti, Denetim.

THE OPINIONS OF IMAMS CONCERNING THE SUPERVISION PROCESS IN THE MOSQUES: KAYSERİ SAMPLE

Abstract:

The mosques have an important place in the religious service that the Department of Religious Affairs provides to the Muslim society. The religious service in mosques is performed by Imams. The mosques and imams are inspected at certain times so as to see how successfully the Imams perform this duty. Supervision process is crucial in developing the standards of religious service, improving the attributes of the imams, increasing the vocational motivation and seeing the quality of the service provided.

It may be discussed that to what extent the supervision process carried out in our country’s mosques has these functions mentioned above. This is because these services may often be limited by some formalistic factors such as looking at the cleanliness and order of the mosques, checking certain documents, being obsessed about the attire, personal attitude and behavior of the imams. Beyond any doubt, these are notable subjects for mosque service and being a profession. However, being contented with only formalistic factors in inspections

may not contribute decently to the imams and the quality of the service that they perform.

In this article, the opinions of imams regarding the supervision process in mosques are taken in hand. The research was done in 2011 in Kayseri. 110 imams participated in the research and the data was collected by survey. The imams participating in the research noted that there were some important deficiencies on such issues as the number, form and method of the supervisions. They cited that the improving aspect of the inspections in mosques fell down on improving the quality of the duty that they perform and their vocational motivation and also it didn't contribute efficiently to themselves in a wide selection of fields.

Keywords: Mosques, Imams, Religious Service, Supervision.

1. Giriş

Ülkemizdeki Müslüman halkın din hizmetleri ve yaygın din eğitimi konusundaki ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan resmi kurum Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Osmanlı döneminden devraldığı işlev ve roller olmakla birlikte, Diyanet İşleri Başkanlığı Cumhuriyet döneminde kendisine yeni roller ve işlevler de yüklenen ülkemize özgü bir kurumdur (Öcal, 2011:501-505; Gözüaydın,2009:6). Çeşitli vasıta ve yollarla toplumu din konusunda aydınlatma, ibadetlerle ilgili hizmetleri yürütme, yaygın din eğitimi hizmetlerini gerçekleştirme, yurt dışındaki Müslüman vatandaşların bu konulardaki ihtiyaçlarını karşılama bunlardan bazılarıdır.¹

Yukarıda sözü edilen bu görevlerin yürütülmesinde camilerdeki "din görevlileri"nin başka bir ifadeyle imamların önemli bir yeri vardır. (Köylü, 2003, Buyrukçu, 1995). 2011 yılı istatistiklerine göre Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı müftülükler bünyesinde görev yapmakta olan personel sayısı 96.644'tür. Söz konusu personelin büyük bir kısmını imamlar (65.434) oluşturmaktadır.² Bu anlamda bahsi geçen görevliler Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve onun vermiş olduğu hizmetlerin topluma yansıyan en önemli yüzüdür.

¹ http://www.diyanet.gov.tr/foyyolant/5_yonergeler/10.pdf (10.09.2012)

² <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-AnaMenu-istatistikler-561.aspx> (14.11.2012)

Camide görev yapan din görevlilerinin; namaz kıldırma, hutbe okuma, vaaz etme, cami dersleri yapma, yaz kurslarını yürütme, caminin ve çevresinin temizlik ve bakımını yapma, cami eşyasını koruma, cami ile ilgili kayıt ve evrakları tutma, ihtiyaç halinde halkın cenaze ile ilgili işlemlerini yapma gibi görevleri bulunmaktadır.³ Bunların dışında söz konusu görevlilerin cami dışında da dini ağırlıklı sosyal, kültürel ve psikolojik yardım hizmetlerinde bulunma, sevinçli ve kederli günlerde halkın yanında bulunarak bir takım programlarda görev alma gibi oldukça geniş bir görev alanı olduğu görülmektedir (Onay, 2006:54).

Bütün bu görevlerin başarıyla ve istenilen nitelikte yerine getirilmesinde temel belirleyici faktör onların sahip oldukları yeterliklerdir. Din görevlilerinin meslekleriyle ilgili yeterliklere ne ölçüde sahip oldukları, dolayısıyla vermiş oldukları hizmetin niteliği düzenli olarak değerlendirilmek durumundadır.

Göreve başlayacak din görevlilerinin seçiminde yeterlik sınavları ne kadar önemliyse, görev yapmakta olan personelin bu görevi ne ölçüde yerine getirebildiklerinin, verilen hizmetin nitelik durumunun, sorun ve ihtiyaçların neler olduğunun tespitinde de denetim işlemleri o derece önemlidir. Buna ilave olarak, denetim işlemleri kurumsal anlayış ve ilkelerin bir sistem bütünlüğü içerisinde hayatıyet bulmasında, personel arasında uyum ve işbirliğinin geliştirilmesinde, onların mesleğe ilişkin motivasyonlarının arttırılmasında, onların kendilerini geliştirmelerinde de önemli işlevlere sahiptir (Gökçe, 1994: 73). Burada söylenen bütün bu işlevlerin gerçekleşebilmesi denetim anlayış ve uygulamalarının niteliğiyle doğrudan ilişkilidir.

Ast-üst veya amir-memur ilişkisi bağlamında gerçekleştirilen klasik denetim anlayışlarıyla yukarıda belirtilen işlevlerin gerçekleşmesi mümkün değildir. Zira bu anlayışlarda genelde eksiklikler, kusurlar üzerine yoğunlaşılır. Bir takım formalitelerin yerine getirilip getirilmediğine bakılır. Resmi bir dil kullanılır. Denetleyenler şikayet, istek ve taleplerde bulunur. Denetlenenler buna göre tavır alır. Haliyle bu yaklaşım denetleneni sürekli savunma durumunda bırakır. Ona tedirginlik, korku, suçluluk duygusu oluşturur. Doğal olarak, kurumda çalışan personel ve kurumsal ilişkilerin genel havası da bundan olumsuz etkilenir (Başar, 1995: 18).

Mevcut durumu teşhis etmeyi, değerlendirmeyi, düzeltme ve geliştirmeyi amaçlayan yeni denetim anlayışları ise, verilen hizmetin niteliğini, kurumsal işleyişi ve insan ilişkilerini geliştirmeyi önemser. Program ve proje geliştirme çalışmalarına ön ayak olur. Kurumda işbirliğine dayalı çalışma, birlikte problem

³ http://www.diyenet.gov.tr/foyyolant/5_yonergeler/10.pdf (14.11.2012)

çözme, moral ve motivasyonu arttırma gibi anlayışları geliştirmeyi hedefler (Oktar, 2010: 27-33)

Ülkemizdeki Müslüman halkı din konusunda aydınlatma ve onlara din hizmeti verme görevini üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığı da değişen şartlar ve yeni ihtiyaçlar bağlamında denetim anlayış ve uygulamalarını sorgulamak ve güncellemek durumundadır. Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde gerçekleştirilmekte olan denetim işlemlerinin yukarıda sayılan bu işlevlere ne ölçüde sahip olduğu araştırılmaya muhtaçtır.

Sayfa | 11

Söz konusu ihtiyaçtan hareketle bu makalede din görevlileriyle (imam-hatipler) ilgili denetim işlemlerinin mevcut durumunun ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmış, din görevlilerinin bu işlemlerin etkililiğine ve sorun gördükleri hususlara ilişkin görüşleri tespit edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.2. Yöntem

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki camilerde görev yapmakta olan din görevlilerinin (imam hatiplerin) denetim süreçlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma, betimsel tarama modeli esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu,olguyu, olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar (Karasar, 2002:77). Bu çalışmada da din görevlilerinin (imam hatiplerin) denetimle ilgili olarak sorun gördükleri hususlar nicel ve nitel verilerden yararlanılarak betimlenmeye, açıklanmaya ve bazı sonuçlara ulaşmaya çalışılmıştır.

1.2.1. Araştırma Örneklemi

Araştırmaya Diyanet İşleri Başkanlığı Kayseri Eğitim Merkezinde 2011 yılında “Tashih-i Huruf” ve “İhtisas” eğitimi alan 110 din görevlisi katılmıştır. Şehir merkezi, kasaba ve köyler gibi geniş bir alanda görev yapan din görevlilerine tek tek ulaşma ve anket yapma süreçleri, zaman alıcı ve güç olduğundan, pratiklik ve ekonomiklik gerekçesiyle sözü Merkezde eğitim görmekte olan din görevlilerine anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılan deneklerin büyük çoğunluğu (% 90) Kayseri il merkezinde ve ilçelerinde görev yapmaktadır. Bununla birlikte bazı deneklerin de Sivas, Yozgat, Nevşehir, Kırşehir vb. civar illerde görev yaptıkları tespit edilmiştir. Görev yapılan il ile göre karşılaştırma ve değerlendirme yapmanın istatistiksel olarak anlamlı olmayacağı ve sağlıklı sonuçlar vermeyeceği düşünülerek, araştırmada “görev yapılan il” bir değişken olarak alınmamıştır. Bununla birlikte, ankete katılan görevlilerin içerisinde farklı illerde çalışan görevlilerin de olması, farklı illerdeki denetim işlemleri konusunda fikir vermesi bakımından önemlidir.

1.2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Söz konusu ankette bağımsız değişkenlere ilişkin sorulara ilave olarak, denetim işlemlerinin hangi konularda, ne kadar katkı sağladığını belirleyebilmek amacıyla, 20 adet yargı cümlesi içeren ve 3'lü likert haline getirilen kapalı uçlu soru sorulmuştur. Bu yargıların arka planını görebilmek amacıyla da 8 adet açık uçlu soru sorulmuştur.

Araştırmadan elde edilen nicel verilerin analizinde SPSS-15.0 programı kullanılmıştır. Açık uçlu sorulara yazılan cevapların (nitel verilerin) analizi sürecinde ise "betimsel analiz" tekniği kullanılmıştır. Bu çerçevede önce görevlilerin açık uçlu sorulara yazdıkları sorun ifadeleri ve öneriler ön incelemeye tabi tutulmuş, daha sonra bunlar araştırmanın temel problemleri/temaları doğrultusunda anlamlı ve sistematik bir yapı içinde düzenlenmiş, tanımlanan veriler ilgili temalarda/problemlerin çözümünde kullanılmak üzere hazır hale getirilmiştir. Veri kayıplarını önlemek ve elde edilen verileri okuyucunun görüp karşılaştırma yapmasına imkan sağlamak amacıyla, araştırmada görevlilerin görüşlerine ilişkin aynen alıntılara da yer verilmiştir. Söz konusu görüşlerin kime ait olduğunu ortaya koymak amacıyla görüş belirten görevlilerin statü, kıdem, eğitim durumu ve görev yaptığı caminin bulunduğu yerleşim durumu da kodlanarak belirtilmiştir.⁴

1.2.3. Sınırlılıklar

1. Araştırma bulguları 2011 yılında, Diyanet İşleri Başkanlığı Kayseri Eğitim Merkezinde "Tashih-i Huruf" ve "İhtisas" eğitimi alan 110 din görevlisinin kendilerine uygulanan anket sorularına verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

2. Araştırma anket tekniğinden elde edilen verilere dayanmaktadır. Dolayısıyla bu tekniğe özgü sınırlılıklar bu çalışma için de geçerlidir.

2. DİN GÖREVLİLERİNİN DENETİM SÜREÇLERİYLE İLGİLİ SORUN GÖRDÜKLERİ HUSUSLARA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Din görevlilerinin denetim süreçlerinin etkisine ve sorun gördükleri hususlara ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada önce araştırmaya katılan din görevlilerinin kişisel durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiş, daha sonra onların denetim süreçlerine ilişkin görüşleri ele alınmıştır.

⁴ K, kadrolu; 4, 4 görevdeki hizmet yılı, ihl. İmam hatip lisesi, yeni ilahiyat (formasyonsuz ilahiyat programı), eski ilahiyat (formasyonlu ilahiyat programı), vb.

2.1. KİŞİSEL DURUMA İLİŞKİN BULGULAR

Bu başlık altında araştırmaya katılan görevlilerin statülerine, kıdemlerine, mezun oldukları okullara ve görev yapmakta oldukları caminin bulunduğu yerleşim yerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Sayfa | 13

2.1.1. Statüleri

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Görevlilerin Statüleri

	F	%
Kadrolu	109	99,1
Sözleşmeli	1	0,9
Toplam	110	100,0

Araştırmaya katılan görevlilerin neredeyse tamamını (% 99) kadrolular oluşturmaktadır. Bir görevli ise sözleşmeli seçeneğini işaretlemiştir. Camilerin ihtiyaç duyduğu imam ihtiyacı temelde kadrolu görevlilerle karşılanmaktadır. Bununla birlikte ihtiyaç halinde vekil ve ücretli görevliler de istihdam edilebilmektedir.⁵ Mevcut uygulamalarda yaygın olmamakla birlikte, sözleşmeli görevliler belli dönemler itibarıyla görev yapabilirler. İhtiyaç duyulmadığında görevleri sona erebilir. Bu durum onların ortaya koydukları hizmetin niteliğini, mesleğe ilişkin motivasyonlarını ve performanslarını etkileyebilir. Dolayısıyla sözleşmeli ve kadrolu din görevlilerinin denetim süreçlerine bakışlarında da bazı farklılaşmalar olabilir.

2.1.3. Kıdemleri

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Görevlilerin Kıdemleri

	F	%
1-5 yıl	23	20,9
6-10 yıl	46	41,8
11-15 yıl	15	13,6
16-20 yıl	8	7,3
21-25 yıl	7	6,4
26 ve üzeri	3	2,7
Cevapsız	8	7,3
Toplam	110	100,0

Tablo 2’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların içinde mesleğin ilk on yılında olanlar büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Bununla birlikte onbeş ve daha üzeri yıldır görev yapmakta olan görevliler de belli bir oran teşkil

⁵ <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-AnaMenu-istatistikler-561.aspx> (10.10.2012)

etmektedir.⁶ Mesleğin ilk yıllarında olan görevliler ile uzun yıllardır bu görevi yapan görevlilerin denetim işlemlerine ilişkin görüşlerinde farklılaşmalar olabilir. Dolayısıyla araştırmaya katılan görevlilerin kıdemlerinin farklı farklı olması, araştırma verilerinin geçerliliğini ve güvenilirliğini artırıcı olabilir.

2.1.3. Eğitim Durumları

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Görevlilerin Eğitim Durumları

	F	%
İmam Hatip Lisesi	12	10,9
İlahiyat Önlisans Programı	25	22,7
Diğer Acık öğretim Programları	11	10,0
İlahiyat Lisans tamamlama (İLİTAM)	8	7,3
Eski İlahiyat Programı (formasyonlu)	11	10,0
Yeni İlahiyat Programı (formasyonsuz)	35	31,8
İlköğretim DKAB Öğretmenliği	1	0,9
Yüksek Lisans	6	5,5
Cevapsız	2	1,8
Toplam	110	100

Tablo 3'te de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan görevlilerin büyük çoğunluğu (yaklaşık % 50) ilahiyat fakültesi mezunudur. Bunların içinde pedagojik formasyon eğitimi alanların oranı oldukça düşüktür. Yapılan çapraz tablo analizinde 4 yıllık İlahiyat programlarını bitirenlerin neredeyse tamamının son beş yılda göreve başladıkları tespit edilmiştir. Bu olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılan görevlilerin içerisinde önemli bir diğer gurubu ise ilahiyat ön lisans programını bitirenler (% 34) oluşturmaktadır. Seçilen örneklem itibarıyla orta öğretim mezunları oldukça düşük bir grubu oluştururken, yüksek lisans yapmış olanların da azımsanmayacak bir oran teşkil ettiği söylenebilir. Orta öğretim (imam hatip lisesi) mezunu olan görevlilerin oranı ise yaklaşık %11'dir. Bu verilere bakıldığında araştırmanın örnekleminin eğitim düzeyinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan görevlilerin eğitim düzeylerinin farklı olması onların denetim süreçlerine bakışlarında farklılaşmalara yol açabilir.

⁶ Söz konusu görevlilerden mesleğin başlangıcında olanlar Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okunma konusundaki eksikliklerin giderilmesi amacıyla "Tashih-i Huruf" kursuna katılmışlardır. Uzun yıllardır bu görevde olanlar ise meslekte yükselmek ve kendilerini geliştirmek gayesiyle "İhtisas" eğitimine katılmışlardır.

2.1.4. Görev Yapılan Caminin Bulunduğu Yerleşim Yeri

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Görevlilerin Görev Yaptıkları

	F	%
Şehir merkezi	51	46,4
İlçe	14	12,7
Kasaba/belde	7	6,4
Köy	34	30,9
Cevapsız	4	3,6
Toplam	110	100,0

Sayfa | 15

Araştırmaya katılan görevlilerin büyük çoğunluğu (% 46) şehir merkezinde görev yapmaktadır. Diğer önemli bir kısmı ise (yaklaşık % 31) köylerde görev yapmaktadır. Araştırmaya katılan görevlilerin şehir merkezi, ilçe, kasaba, köy gibi farklı yerleşimlerinde görev yapmaları denetim süreçlerinde yerleşim yerine göre farklılaşmaların olup olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Buna ilişkin bulgulara aşağıda yerde verilmiştir.

2.2 DENETİM SÜREÇLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

İlgili mevzuata göre, camilerin denetiminin kimler tarafından, nasıl yapılacağına, sonuçların nasıl değerlendirileceğine ilişkin bazı hususlar ortaya konmuştur. Buna göre, camilerin denetimini müftüler, müftü yardımcıları, murakıplar, vaizler, Başkanlık müfettişleri yapabilmektedir⁷ (DİB, Görev ve Çalışma Yönergesi, m.92, 93, 95, 97)⁸ Söz konusu mevzuatta camiler ile cami görevlilerinin denetlenmesinde;

“a) Camilerin müftülükçe tespit edilen vakitte açılıp açılmadığı ve görevlilerin görevlerine vaktinde gelip gelmediği,

b) Ezanın vaktinde, usul ve adabına uygun olarak görevliler tarafından okunup okunmadığı,

c) Vaaz ve hutbeler dahil ibadetlerin dinî kurallara ve verilen talimatlara uygun olarak yapılıp yapılmadığı,

d) Görevlilerin, kılık ve kıyafetlerinin meslek vakar ve ciddiyetine uygun olup olmadığı,

e) Cami iç ve dışının temiz olup olmadığı,

⁷ MEB müfettişleri de camilerde gerçekleştirilen yaz kurslarının denetiminde görev alabilmekteydiler. 2012 yılında yapılan mevzuat güncellemesinde Kur'an kurslarının denetimiyle ilgili olarak, MEB müfettişlerinin denetim yapabileceğine ilişkin bir açıklama yer almamıştır.

⁸ http://www.diyaret.gov.tr/foylvolant/5_yonergeler/10.pdf (01.03.2011)

f) *Aday durumunda olan görevlilerin, görevlerini başarıyla yapıp yapmadıkları*” hususlarının göz önünde bulundurulacağı ifade edilmiştir (DİB, Görev ve Çalışma Yönergesi, m.131).

Sayfa | 16

Burada da görüleceği üzere, camiler ve din görevlileri ile ilgili denetimlerin, camilerin vaktinde açılıp açılmaması, görevlinin zamanında camide bulunup bulunmaması, ezanın görevli tarafından usulüne uygun olarak okunup okunmaması, görevlilerin kıyafetlerinin mesleki vakara uygun olup olmaması gibi hususlar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Burada *“Vaaz ve hutbeler dahil ibadetlerin dinî kurallara ve verilen talimatlara uygun olarak yapılıp yapılmadığı”* şeklinde bir madde de yer almaktadır. Burada görevlilerin vaaz, hutbe, namaz kıldırma gibi işlemlerinin de denetleneceği anlaşılmaktadır. Her ne kadar burada vaaz, hutbe, namaz kıldırma gibi hususlar yer alsada gerçekleştirilen denetimlerde bu hususların ne kadar incelendiği sorgulanmaya muhtaçtır. Bununla ilgili bulgulara aşağıda yer verilmiştir. Diğer taraftan din görevlilerinin denetlenmesinde yaygın din eğitimi süreçlerini planlanma, uygulanma, değerlendirilme, muhatapları tanıma, sosyal ilişkiler ve faaliyetler, mesleki gelişim gibi temel alanlara ilişkin hususların yer almaması da bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Bahsi geçen yönergeye göre, camiler namaz vakitlerinden denetlenmekte (m.133), söz konusu denetimleri yapan kişiler, denetimlere ilişkin müşahede ve tespitleri her camide bulundurulması zorunlu olan “Murakabe Defteri” adlı deftere kaydetmektedirler. Söz konusu defterde yer alan başlıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Cami Murakabe Defterinde Yer Alan Başlıklar

DENETİM			CAMİDE HAZIR BULUNMASI GEREKEN GÖREVLİNİN			CAMİNİN VAKTİNDE AÇILIP AÇILMADIĞI	EZANIN VAKTİNDE OKUNUP OKUNMADIĞI	EZANIN MINAREDE OKUNUP OKUNMADIĞI	CAMİNİN GENEL TEMİZLİK VE BAKIM DURUMU		TESBİT OLUNAN HUSUSLAR	DENETİMİ YAPAN MURAKİBİN
Sıra No.	Tarihi	Vakit	Adı Soyadı	Unvanı	Görevde Olup Olmadığı				İç Temizlik	Dış Temizlik		

Burada da görüldüğü üzere “Murakabe Defteri”nde daha çok şekilsel unsurlar hakkında başlıklar açılmıştır. Buna göre bu defterde yer alan başlıklar yukarıda sözü edilen yönergedeki bazı hususları (örn. *“Vaaz ve hutbeler dahil ibadetlerin dinî kurallara ve verilen talimatlara uygun olarak yapılıp yapılmadığı”*) içermemektedir. Diğer taraftan söz konusu defterde din

görevlilerinin meslekleriyle ilgili diğer yeterliklerine (alan bilgisi, yaygın din eğitimi planlama, uygulama, değerlendirme, sosyal ilişkiler ve faaliyetler, mesleki gelişim vb.) ilişkin de herhangi bir başlık bulunmamaktadır. Bu anlamda bahsi geçen defterlerin görevlilerin mesleki niteliklerini ve gerçekleştirdikleri diğer görevlere ilişkin performanslarını da içerecek şekilde geliştirilmesinin faydalı olacağı söylenebilir. Burada belki akla, sözü edilen hususların denetlemeleri yapanlar tarafından incelendiği ve sözlü olarak görevlilere bildirildiği şeklinde bir düşünce gelebilir. Ancak aşağıda gelecek bulgularda da görüleceği üzere böyle bir durumun söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır.

Bahsi geçen defterin nasıl doldurulduğunu daha yakından görmek amacıyla, araştırmacı tarafından görevlilerin de izniyle bazı camilerin defterleri incelenmiştir. Yapılan incelemede yukarıda sözü edilen başlıklar altında, “gözlendi”, “açıldı”, “okundu”, “sorun gözlenmedi” vb. kısa birer kelime yazıldığı görülmüştür. Şu durumda bahsi geçen defterlerin gerek içerik gerekse dolduruluş itibarıyla görevlilerin yeterli ve/veya yetersiz yönlerini yeterince açıklamadığı, onlara güçlü ve zayıf yönleri, bunları nasıl geliştirebilecekleri vb. konusunda yol gösterici olmadığı söylenebilir.

Bu bilgiler çerçevesinde aşağıda araştırmaya katılan görevlilerin denetimlerinin kimler tarafından, hangi sıklıkla yapıldığına, yapılan denetimlerin eğitim-öğretim süreçlerine, din hizmetleri ile ilgili süreçlere, sosyal ilişkilere ve evrak-kayıt, mevzuat ve camilerin temizliği gibi konulara ne kadar katkı sağladığına ilişkin görüşleri ortaya konmuştur.

2.2.1. Denetleyen Kişilerin Görevleri

Tablo 6. Denetleyen Kişilerin Görevleri

	F	%
(1) Müftü	37	33,6
(2) Müftü yardımcısı	0	0,0
(3) Vaiz	0	0,0
(4) Murakıp	8	7,3
(5) Başkanlık müfettişi.	1	0,9
(6) MEB müfettişi	0	0,0
(7) Şef	1	0,9
Müftü, müft yard.	3	2,7
Müftü, vaiz	8	7,3
Müftü, murakıp	11	10,0
Müftü, Başkanlık müfettişi	3	2,7
Müftü, MEB müfettişi	3	2,7
Müftü yard., Murakıp	1	0,9
Murakıp, MEB müfettişi	2	1,8

Müftü, Müftü yard.,vaiz,	3	2,7
Müftü, Müftü yard., Murakıp	2	1,8
Müftü, vaiz, Murakıp,	7	6,4
Müftü, vaiz, MEB müfettişi	3	2,7
Müftü, vaiz, murakıp, MEB müfettişi	6	5,3
Müftü, Müftü yard.,vaiz, murakıp, Başkanlık müfettişi	10	9,3
Cevapsız	1	0,9
Toplam	110	100,0

Tabloda görüldüğü üzere, camilerin denetim işlemleri ağırlıklı olarak müftüler ve murakıplar tarafından gerçekleştirilmektedir. Diğer taraftan bir kişi tarafından denetlenen görevliler olduğu gibi, farklı unvanları olan iki, üç, dört hatta beş kişi tarafından denetlenen görevliler de bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde temelde farklı görevleri olan ancak ilgili mevzuat gereği, camilerin denetimlerinde de görev alan farklı kişilerin denetleme süreçlerinde görevlilere farklı bakış açıları sunacakları, onlara meslekleriyle ilgili yeni öneriler getirecekleri, dolayısıyla mesleki gelişimlerine daha çok katkı sağlayacakları düşünülebilir. Bununla birlikte, denetim ve rehberlik süreçleri konusunda yeterli uzmanlık bilgi ve becerisine sahip olmayan, ortak ilke, anlayış yöntem ve yaklaşıma sahip olmayan denetleyicilerin bütün bunları ne oranda başarabil(ecekleri)dikleri tartışılmaya muhtaçtır.

Camilerin denetiminde din görevliliğinden müftülüğe kadar yükselmiş, bu süreçte daha geniş bir eğitim ve uzun süre deneyim kazanmış aynı zamanda mesleğin birçok boyutu hakkında bilgi sahibi olan müftülerin yaptıkları/yapacakları denetimlerin imamlara daha çok katkı sağlayacağı düşünülebilir. Aynı şekilde temel görevi denetim, soruşturma gibi işlemler olan murakıpların, bu süreçleri daha iyi bilecekleri varsayımından hareketle, camiler ve din görevlileri hakkında yaptıkları/yapacakları denetimlerin daha işlevsel olacağı öngörülebilir. Bununla birlikte buradaki temel sorunun unvandan ziyade denetimleri yapan kişilerin niteliklerinde olduğu söylenebilir. Aşağıdaki görüşler de bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir:

"Yılda bir-iki kez murakıp gelir, sadece bir bakar gider, sorun var mı, yok mu, sormaz. Sadece istekleri sıralar." (K.15, İlh.önlisans, belde).

"Murakıp gelmese de olur. Cemaat imamın en iyi denetleyicisidir."(K.15, y. ilahiyat, şehir merk.,)

"Bence hiç murakıba gerek yok, cemaat yeterince murakıplık yapıyor. (K.4, ilahiyat önlisans. şehir merk.,)

"Yılda bir-iki kez müftü geliyor. Çok uzun olmuyor. Namazda geliyor, murakabe defterini imzalıyor, bazen cenazelerde geliyor, bu arada defteri imzalayıp gidiyor. (K.8, İlh.önlisans, ilçe)

Yılda bir- iki defa ilçe müftüsü yapıyor. Her hangi bir namaz vaktinde veya Cumada vaaz etmiş, sonrasında ise defteri imzalamıştır. (K.8,eski ilh,köy).

“Müftü ve murakıplar denetimleri görevliler üzerinde baskı ve tahakküm unsuru olarak kullanmaktadır.”, (K, 25, açık öğretim merkezi, şehir merkezi).

“Müftülükten gelenler, yılda 3-4 defa namaz sonralarında yüzeysel bir denetim yapıyor, (K.4,yeni ilh,ilçe), Sayfa | 19

Denetimleri müftüler yapmakta ve amir sıfatıyla, rehberlik yapmaktan kaçınmaktadırlar. Sanki bir yargıç gibi davranmaktadırlar. (K.5, Y. Lisans, köy).

Bu görüşler denetleme konusunda daha fazla bilgi ve tecrübe sahibi olacağı düşünülen bazı murakıp ve müftülerinin denetimlerinde bir takım sorunlar olduğunu, görevlilere rehberlik edici bir denetim hizmeti sunulamadığı şeklinde yorumlanabilir. Araştırmaya katılan din görevlilerinin eleştiri yaptıkları hususlardan birisi de MEB müfettişlerinin yaptıkları denetimlere ilişkindir. Bununla ilgili bazı görüşler şöyledir:

“MEB müfettişlerinin katkısı yok, sadece şekil bakımından denetliyorlar. Bunu Diyanet denetçileri de yapabilir.” (K.4,yeni ilh,ilçe).“Her kurum kendi denetimini yaparsa daha faydalı olur. MEB’ in denetim yapması hiç hoş değildir”. (K.5, ilahiyat önlisans, köy). “MEB’in yaz kurslarını denetlemesini hoş bulmuyorum. Bence bu sorun çözülmeli”, (K.8, İlh.önlisans, ilçe). “Yaz kurslarında MEB’in denetleme yapması saçma, adam kuran okumayı bilmiyor. Kursu denetlemeye geliyor. Buna gülerler. (K.7, İlh. önlisans, ilçe).“MEB müfettişleri ise öğrencilerin yaşların uygunluğunu!, defterleri, evrak, kayıt işlerini denetliyor. MEB müfettişlerinin diyaneti denetlemesini anlamış değilim.” (K.4, yeni ilh, ilçe). MEB müfettişleri şekilsel unsurlara bakıp gidiyor.” (K.8, İlh, önlisans, ilçe).

Yukarıda verilen din görevlilerinin görüşlerinden anlaşıldığına göre, bazı görevliler MEB müfettişlerinin yaptıkları denetimlerin dikkate değer bir katkısının olmadığını, onların yaptıkları denetimlerin daha çok şekilsel unsurlarla ilgili olduğunu, dolayısıyla böyle bir denetimin Başkanlık tarafından da yapılabileceğini ifade etmektedirler. Buradan anlaşıldığına göre söz konusu görevliler kendilerini MEB müfettişlerinin denetlemesini doğru bulmamakta, bazıları ise bunu anlayamadıklarını belirtmektedirler.

Bir kurumdaki iş ve işlemlerin başka bir kurumdan uzman personel tarafından denetlemesinin sistemdeki sorunların daha iyi tespit edilmesi noktasında olumlu katkıları olabilir. Zira o sistemin içinde olan kişiler belli bir süre sonra yaptıkları işlerin dışarıdan nasıl görüldüğünü, ortaya koydukları performansın sonuçlarının neler olduğunu tam olarak fark edemeyebilirler. Bununla birlikte, başka bir kurumdan gelen uzmanlar denetim yaptıkları kurumun yapısını, işleyişini, özellikle verilen eğitim süreçlerinin doğasını yeterince bilmiyorlarsa bir takım sorunlara ve yanlış algılamalara da yol açabilirler. Bu anlamda yukarıda dile getirilen din görevlilerinin görüşleri MEB müfettişleri tarafından yapılan denetimlerin beklenen işlevi ve katkıyı

sağlamadığı, personelde bir takım olumsuz algılara yol açtığı şeklinde yorumlanabilir. Görevlilerin burada eleştiri konusu yaptıkları MEB müfettişlerinin yaz kurslarını denetleyeceği hususu, 2012 yılında güncellenen “Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönergesi”nde belirtilmemiştir.⁹

2.2.2. Bir Yılda Geçirilen Denetim Sayısı

Tablo 7. Bir Yılda Geçirilen Denetim Sayısı

	F	%
1-2 defa	43	38,2
3-4 defa	30	27,3
5-6 defa	11	10,0
7-8 defa	3	2,7
9-10 defa	9	8,2
15 defa ¹⁰	5	4,5
20 defa	1	0,9
Cevapsız	8	7,3
Toplam	110	100,0

Yukarıda yer alan tabloda da görüleceği üzere, araştırmaya katılan görevlilerin yaklaşık % 36’sı bir yılda bir ya da iki kez denetim geçirdiklerini ifade ederken, yaklaşık % 25’i üç ya da dört kez denetim geçirdiklerini söylemişlerdir. Yılda 5-6 ve 8-10 defa denetim geçirdiklerini söyleyenlerin oranları bir birine yakinken, bir yılda 15 veya 20 defa denetim geçirdiklerini söyleyenlerin olması da oldukça şaşırtıcıdır. Konuyla ilgili mevzuatta:

“Camilerin denetleme programı il veya ilçe merkezine bağlı kasaba ve köylerdeki camilerin en az yarısının yılda bir defa denetlenmesini sağlayacak şekilde düzenlenir.”

“İl merkezlerinde ve ilçelerde görevli murakıplar, gerektiğinde il müftülüğünce düzenlenecek ve valilikçe onaylanacak bir programa göre il ve ilçe merkezlerindeki cami ve Kur-an kurslarını bu Yönergenin camilerin ve Kur-an kurslarının denetlenmesi ile ilgili hükümlerine göre yılda en az bir defa grup halinde denetlerler” (DİB, Görev ve Çalışma Yönergesi, m.129-130)¹¹ şeklinde ifadeler yer almaktadır.

Söz konusu yönergede alt sınıra ilişkin açıklama bulunmakla birlikte üst sınırla ilgili her hangi bir açıklama bulunmamaktadır. Bu durum camilerin denetim sayılarının farklı farklı olması sonucunu doğurabilmektedir. Nitekim yapılan çapraz tablo analizinde geçirilen denetim sayısının caminin bulunduğu yerleşim yerine göre farklılaşabildiği tespit edilmiştir. Buna göre, köyde görev

⁹ http://www.diyanet.gov.tr/foyyolant/5_yonergeler/14.pdf (11.11.2012)

¹⁰ Bazı görevliler bir yılda geçirdikleri denetim sayısının 10-15 hatta 20 bile olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sayıları açık uçlu anket sorunun karşına kendileri yazmıştır.

¹¹ http://www.diyanet.gov.tr/foyyolant/5_yonergeler/10.pdf (14.11.2012)

yapmakta olanların daha az, şehir merkezinde veya ilçede görev yapmakta olanlar daha çok denetim geçirebilmektedirler. Köylerde görev yapan bazı görevlilerin bu konuya ilişkin görüşleri şöyledir:

“Denetimler köye veya beldeye toplantı vb. hasebiyle gelindiğinde yapıldı. 5 dk. sürdü. Sadece göz gezdirildi, defter yazıldı. Denetim amaçlı olduğunu söyleyemem. (K.10, yeni ilahiyat mez., köy) “Görev yeri köy olduğundan yılda bir defa denetim oluyor. Azami bir saat sürüyor.” (K.6, açık öğretim, köy) “Yılda bir- iki defa ilçe müftüsü yapıyor. Her hangi bir namaz vaktinde veya Cumada vaaz etmiş, sonrasında ise defteri imzalamıştır.” (K.8, eski ilh, köy). “Senede bir-iki kez Cuma vaazına gelirler, namazdan sonra hal hatır sormadan, çekip giderler...” (K.5, ilahiyat önlisans, köy,) “Benim cami denetim defterine baktım, 2004’ten beri bir tane denetleyen yok (ben 1,5 yıldır oradayım)”. (K.5, ilahiyat önlisans, köy,) “Dört yıllık görev hayatımda iki defa müftü bey geldi. 15 dk. sürdü.” (K.7, yeni ilahiyat, köy)

Denetimlerin sayısı ile ilgili olarak yukarıda verilen görüşlerin genelinden anlaşılacağı üzere, köylerdeki camilerin büyük çoğunluğunda yılda en az bir defa denetim gerçekleştirildiği söylenebilir. Bununla birlikte az da olsa bazı köy camilerinin denetiminde aksamalar yaşandığı, yılda bir defa da olsa böyle bir denetimin yapılmadığı söylenebilir.

Şehir merkezlerinde görev yapan görevlilerin bu konuda dile getirdikleri bazı görüşler ise şöyledir:

“Senede 10-15 kez denetim yaşıyoruz. Denetim süreleri kısa ve soğuk geçiyor. (K.23, açık öğretim. şehir merk.,) “Müftülükten gelenler, yılda 3-4 defa namaz sonralarında yüzeysel bir denetim yapıyor, MEB müfettişleri ise yaz kursları esnasında 10-15 dk. Bir denetim yapıyor. (K.4, yeni ilh, ilçe), “En az ayda bir teftiş yapılabilir. Süresi teftiş yapan kişiye göre değişiyor. Bazen az bir süre bazen çok sürüyor. Denetimleri en fazla merkezlerdeki veya merkeze yakın yerlerdeki camiler yaşıyor. Uzak mahallere fazla uğranılmaması bizleri rahatsız ediyor (K5, yeni ilahiyat, şehir merkezi).

Bu görüşlerden anlaşıldığına göre, şehir merkezinde bulunan bazı camilerdeki görevliler köylerde görev yapanlara göre daha fazla denetim geçirmektedirler. Şehir merkezlerinde bir yılda geçirilen denetim sayısı ortalama 3-4’tür. Bununla birlikte az da olsa 10-15 arası denetim geçiren görevliler de bulunabilmektedir.

Köylerin yönetim merkezinden (il veya ilçe müftülükleri) uzak olması, ulaşım imkanları vs. denetimleri etkileyebilir. Ancak bunun da ortalama bir standardının, ilkesinin olması daha uygun olsa gerektir. Denetimlerin sayısının köylere ve şehir merkezlerine göre bariz bir şekilde farklılaşması görevlilerin başta denetim işlemleri ve denetleyenler olmak üzere, kuruma, meslektaşlarına, mesleklerine karşı olumsuz tutum geliştirmelerine yol açabilir. Hele de gerçekleştirilen denetimlerin nitelik sorunları varsa. Nitekim yukarıda verilen görüşlerde de bunun izlerine rastlamak mümkündür.

Görevlilerin denetlemelerle ilgili olarak eleştiri konusu yaptıkları hususlardan birisi de denetlemelerin daha çok “Din Görevlileri Haftası”nda yapılmasına ilişkindir. Bununla ilgili bazı görüşler şöyledir:

Sayfa | 22 *“Özellikle din görevlileri haftasında yapılan denetimlerde denetleyenlerin dili tazir (azarlayıcı) edici oluyor. Yaz kurslarında sadece öğrenci sayısı ile ilgilenildiğinden ikili diyaloglara pek girilmiyor.” (K.,ihl, şehir merkezi,). “Din görevlileri haftasının denetim haftası olması bizleri üzüyor. (K.20,ihl,ilçe). “Din görevlileri haftasının görevlileri denetleme haftası gibi geçmesi bizleri çok rencide ediyor. Böyle bir haftada ceza alan arkadaşlarımız bile var. Gerçekten çok üzücü bir durum.” (K.,ihl, şehir merkezi,).*

Burada da görüldüğü üzere, bir kısım görevliler “Din Görevlileri Haftası”nda yapılan denetimlerin dilinin, yaklaşım biçiminin bir takım sorunlar içerdiğini ifade etmekte, dolayısıyla, denetimlerin din görevlileri haftasında yoğunlaşmasını doğru bulmamaktadırlar. Bu bulgular bazı camilerle ilgili denetimlerin yılın geneline yayılmadığı, belli zamanlarda (haftalarda) gerçekleştirildiği şeklinde yorumlanabilir.

Denetlemelerin böyle belli haftalarda gerçekleştirilmesi ve bunun görevliler tarafından bilinmesi, denetimlere yüklenen işlevlerden bazılarını geçersiz kılabilir. Dolayısıyla böyle bir uygulama din görevlilerinin meslekleriyle ilgili olan bu haftanın önemini fark etmelerine, bu haftanın coşkusunu yaşamalarına engel olabileceği gibi, camileriyle ilgili olarak sadece belli bir süre için, göstermelik bir takım çalışmalar yapmalarına, hizmetlerini yıl içine yaymamalarına da zemin hazırlayabilir.

Denetim işlemlerinde yapılan denetim sayısından daha da önemli olan husus denetimlerin niteliğidir. Daha önce verilen görüşlerde geçtiği üzere, yılda bir ya da birkaç kez yapılan, 15-20 dk. kadar süren, üstelik daha çok caminin temizliği, defterlerin kontrolü vb. ile geçen denetim işlemlerinin camide verilen hizmetlerin ve görevlilerin mesleki niteliklerine ne ölçüde katkı sağlayıcı olduğu ayrıca tartışılmaya muhtaçtır. Bununla ilgili diğer bazı bulgular çalışmanın ilerleyen kısmında daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.2.3 Denetim İşlemlerinin Din Hizmetleri İle İlgili Süreçlere Katkı Sağlama Durumu

Camilerin denetimiyle ilgili yönerge maddesinde “*Vaaz ve hutbeler dahil ibadetlerin dinî kurallara ve verilen talimatlara uygun olarak yapıp yapılmadığı*”na da dikkat edilmesi şeklinde bir madde de yer almaktadır (DİB, Görev ve Çalışma Yönergesi, m.131). Araştırmada bununla ilgili olarak nasıl bir denetim yapıldığını ve yapılan denetimlerin bu alana katkı sağlama durumunu öğrenmek amacıyla görevlilere bazı yargı cümleleri verilmiş onlardan bu yargılara katılma durumlarını belirtmeleri istenmiştir. Buna ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8. Denetim İşlemlerinin Din Hizmetleri İle İlgili Süreçlere Katkı Sağlama Durumu

		Büyük ölçüde katkı sağlıyor	Biraz Katkı sağlıyor	Katkı Sağlamıyor	Cevapsız	Toplam
Hutbe hazırlama bilgi becerimi artırmaya katkı sağlıyor	F %	11 10,0	28 25,5	69 62,7	2 1,8	110 100,0
Hutbe sunma bilgi becerimi artırmaya katkı sağlıyor	F %	17 15,5	21 19,1	70 63,6	2 1,8	110 100,0
Vaaz hazırlama bilgi becerimi artırmaya katkı sağlıyor	F %	16 14,5	23 20,9	67 60,9	3 2,7	110 100,0
Kur'an okuma bilgi-becerimi geliştirmeye katkı sağlıyor	F %	20 18,2	25 22,7	59 53,6	2 1,8	110 100,0
Namaz kıldırma bilgi-becerimi geliştirmeye katkı sağlıyor	F %	21 19,1	23 20,9	63 57,3	2 1,8	110 100,0
Cenaze işlemlerini öğrenmeme katkı sağlıyor	F %	7 6,4	17 15,5	82 74,5	4 3,6	110 100,0

Yukarıda verilen tabloda görüldüğü üzere, araştırmaya katılan görevliler denetim işlemlerinin din hizmetleri ile ilgili süreçlere, görevlere olan katkısının oldukça düşük olduğu görüşündedirler. Araştırmaya katılan görevlilerin % 60'tan fazlasının “hutbe hazırlama, okuma”, “vaaz hazırlama”, “Kur'an okuma”, “namaz kıldırma” vb. gibi imamlık mesleğiyle ilgili temel görevler konusunda denetim işlemlerinin olumlu bir katkısının olmadığını düşünmeleri dikkat çekici bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Buradan bakılınca, denetim işlemlerinin imamlık mesleği ile ilgili en temel konulardaki işlevlerinin bile şu haliyle tartışılma değeri olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan görevlilerin denetim işlemlerinin din hizmetleri ile ilgili süreçlere ne oranda katkı yaptığına ilişkin bazı görüşleri ise şöyledir:

“Denetimlerde görevlinin kıraati, hitabet yeterliliği vb. hususlara bakılmamakta.” (K.8, eski ilh, köy). “Görevlilerin mesleki yeterliklerini yoklamaya yönelik bir denetim yapılmıyor, kıraat hatası olan bir görevli aynı hatayla 20, 30 yıl görev yapabiliyor.” (K.10, yüksek lisans mezunu, köy). “Cami görevlisi denetlenirken, sadece temizlik yönü değil, görevlinin kıratı, ilmi seviyesi, cemaat ilişkileri de değerlendirilmeli, görevli motive edilmeli, yönlendirilmeli, çözüm önerileri sunulmalı, (K.3, ilahiyat önlisans, köy) “Denetleyen kişilerin, görevlilerin namazlarını, ezanlarını, hutbelerini, vaazlarını takip ettikleri, eksikliklerini giderdikleri bir yönetime geçmeli. (K.4, yeni ilh, ilçe).

Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere, bazı görevler kendileriyle ilgili denetimlerde kıraat, hitabet, vaaz hazırlama, sunma, ilmi donanım vb. yeterliklerin yoklanmadığını ifade etmekte, yapılacak denetimlerde görevlilerin

bu alanlara ilişkin yeterliliklerinin yoklanmasını istemekteler, denetimlerin görevlilerin kıraatlerini, hitabetlerini, genel bir ifadeyle söylenecek olursa, mesleki niteliklerini geliştirici, yaşanan sorunlara, bulunan eksikliklere çözüm önerileri getirici nitelikte olmasını talep etmektedirler. Gerek bu görüşler gerekse yukarıdaki tabloda ortaya çıkan genel durum, ilgili yönergede geçen *“Vaaz ve hutbeler dahil ibadetlerin dinî kurallara ve verilen talimatlara uygun olarak yapıp yapılmadığı”*na da dikkat edilmesi şeklinde maddenin yeterince işlerlik kazanmadığı şeklinde yorumlanabilir (DİB, Görev ve Çalışma Yönergesi, m.131).

Araştırmaya katılan görevliler denetim işlemlerinin en az *“cenaze işlemleri”* konusunda katkı sağladığı görüşündedirler. Bu durum normal karşılanabilir. Zira daha önce de geçtiği üzere gerek cami görevlileri denetim formunda, gerekse murakabe defterinde bu konuya ilişkin herhangi bir başlık bulunmamaktadır. Bununla birlikte cenaze işlemleri özellikle meslekte yeni olan imamların daha çok bilgi ve beceri ihtiyacı duyduğu konulardan birisidir. Yine de buradan cenaze ile ilgili konuların denetim süreçlerinde çok az gündeme geldiği sonucu çıkarılabilir.

2.2.4. Denetim İşlemlerinin Eğitim-Öğretim Süreçlerine (Yaz Kursları, Cami Dersleri vb.) Katkı Sağlama Durumu

Din görevlilerinin camilerde gerçekleştirdikleri görevlerden birisi de yaygın din eğitimi faaliyetleridir. Bu çerçevede onlar yaz aylarında “yaz kurslar”ı düzenlemekte, ayrıca ihtiyaç duyulduğunda gerekli şartları sağlamak koşuluyla “cami dersleri”ni de yürütebilmektedirler. Yaygın din eğitimi faaliyetinin muhatapları tanıma, eğitime hazırlanma, öğretim yöntemlerini kullanma, eğitim araç ve materyallerini geliştirme ve değerlendirme yapma gibi boyutları söz konusudur. Burada sözü edilen bu boyutlar Diyanet İşleri Başkanlığı’nın din görevlileri ile ilgili olarak belirlediği yeterliklerin içerisinde de mevcuttur (DİB, 2005). Bununla birlikte cami murakabe defterinde bu alanla ilgili herhangi bir başlık mevcut değildir. Araştırmaya katılan görevlilerin denetim işlemlerinin eğitim öğretim faaliyetleriyle ilgili süreçlere katkı sağlayıp sağlamadığı konusunda ne düşündüklerini öğrenmek amacıyla onlara bazı yargı cümleleri verilerek, onların bu yargılara katılma düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla ilgili bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9’da görüleceği üzere, araştırmaya katılan görevliler denetim işlemlerinin eğitim-öğretim süreçleriyle ilgili temel konulardaki katkısının oldukça düşük olduğu görüşündedirler. Buna göre araştırmaya katılan görevlilerin % 50’sinden fazlası yukarıdaki tabloda geçen tüm konularda denetim işlemlerinin olumlu bir katkısının olmadığını ifade etmişlerdir. Cevapsızlar da bu gruba dahil edildiğinde bu oranın % 60’lar civarına ulaştığı

görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, camilerin denetimi daha çok görevlinin yerinde bulunup bulunmaması, caminin vaktinde açık olup olmaması, iç ve dış temizliği, görevlinin kıyafeti gibi konular üzerine odaklanmıştır. Gerek yukarıda yer alan tablodaki veriler gerekse görevlilerin açık uçlu sorulara verdikleri diğer cevaplar, camilerle ilgili denetim işlemlerinin görevlilerin gerçekleştirdikleri eğitim-öğretim faaliyetleri konusunda onlara yeterince katkı sağlamadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 9. Denetim İşlemlerinin Eğitim-Öğretim Süreçlerine Katkı Sağlama Durumu

		Büyük ölçüde katkı sağlıyor	Biraz Katkı sağlıyor	Katkı Sağlamıyor	Cevapsız	Toplam
Muhatap kitleyi tanımama katkı sağlıyor	F %	18 16,4	28 25,5	57 51,8	7 6,3	100 100,0
Derse hazırlanmama katkı sağlıyor	F %	20 18,2	25 22,7	61 55,5	4 3,6	100 100,0
Öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmama katkı sağlıyor	F %	11 10,0	34 30,9	60 54,5	5 4,5	100 100,0
Öğretim materyallerini seçme, geliştirme, yararlanmama katkı sağlıyor	F %	8 7,3	34 30,9	62 56,4	6 5,5	100 100,0
Eğitim-öğretim faaliyetini ve öğrenci başarısını değerlendirme katkı sağlıyor	F %	17 15,5	28 25,5	61 55,5	4 3,6	100 100,0

2.2.5 Denetim İşlemlerinin Sosyal İlişki ve Faaliyetlere Katkı Sağlama Durumu

Camilerde görev yapmakta olan din görevlilerinin günde beş vakit namaz kıldırma, cuma ve bayram hutbelerini okuma, ihtiyaç duyulduğunda vaaz etme, cami dersleri yapma, yaz kurslarını yürütme gibi görevlerinin yanı sıra,¹² cami dışında da dini ağırlıklı sosyal, kültürel ve psikolojik yardım hizmetlerinde bulunma, sevinçli ve kederli günlerde halkın yanında bulunma, onlara bir takım programlar düzenleme gibi görevleri de vardır (Onay, 2006:54). Bütün bu görevler onların başta hitap etmiş oldukları cemaat ve halk kitleleri ile olumlu bir iletişim ve ilişki biçimi geliştirmelerini gerektirmektedir. Diğer taraftan din görevlileri görev icabı müftülükler ile de sağlıklı bir iletişim kurmak durumundadırlar. Bu anlamda denetim işlemlerinin din görevlilerinin gerek

¹² http://www.diyaret.gov.tr/foyvolant/5_yonergeler/10.pdf (14.11.2012)

halkla gerekse müftülüklerle sağlıklı bir iletişim ve ilişki geliştirme noktasında da katkısının olması beklenir. Ne var ki camilerle ilgili denetimlerde bu alanla ilgili herhangi bir açıklama ve değerlendirme kriteri mevcut değildir.

Araştırmaya katılan görevlilerin bu konudaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla onlara bazı yargı cümleleri verilmiştir. Onların bu yargılara katılma durumlarına ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 10. Denetim İşlemlerinin Sosyal İlişki ve Faaliyetlere Katkı Sağlama Durumu

		Büyük ölçüde katkı sağlıyor	Biraz Katkı sağlıyor	Katkı Sağlamıyor	Cevapsız	Toplam
Cemaatle ilişkilerimi geliştirmeye katkı sağlıyor	F %	14 12,7	25 22,7	66 60,0	4 3,6	110 100,0
Müftülükle ilişkilerimi geliştirmeye katkı sağlıyor	F %	15 13,6	38 34,5	53 48,2	3 2,7	110 100,0
Sosyal faaliyetler düzenlemeye katkı sağlıyor	F %	14 12,7	22 20,0	70 63,6	4 3,6	110 100,0

Tabloda görüldüğü üzere, görevliler denetim işlemlerinin “sosyal ilişkiler ve faaliyetler” konusundaki katkısının da düşük olduğu görüşündedirler. Bu başlıkla ilgili olarak onlar söz konusu işlemlerin en az “sosyal faaliyetler düzenleme” en fazla “müftülükle ilişkileri geliştirme” konusunda katkı sağladığı görüşündedirler. Açık uçlu sorulara verilen cevaplarda ortaya çıkan bazı görüşler de şöyledir:

“Denetime gelindiği zaman görevin hangi nitelikte yerine getirildiğine bakılmalı, cemaatin artırılması, vaaz-hutbe hazırlıkları dikkate alınmalı, toplum içinde imamın yaşamı, giyim-kuşamı, sosyal ilişkileri de dikkate alınmalı.” (K.10, yeni ilahiyat mez., köy). Cemaatle ilgili sorunlarımız pek değerlendirilmiyor, genelde caminin temizliği, tozuyla uğraşıyorlar, (K., 20, ihl,ilçe). Denetlemeler sadece zahiren yapılıyor. Kimseye bir şey sorulmuyor, oysa cemaate de sorulmalı, (K.5, ilahiyat önlisans, köy,). Köşe, bucak toz aranmakta, cami ve cemaatle ilgili sorunlarımıza pek de değinilmemekte, sorunların giderilmesinde kurum desteği görmemekteyiz. (K., ihl, şehir merk,). Denetimler göstermelik oluyor., defterler dolduruluyor, bir de imamın cemaatle ilişkisine bakılması lazım. (K.6, açık öğretim, köy). “Denetim yapanlardan şunu beklerim: cemaatin sorunları, imamın cemaatle diyalogu, dini konularda aydınlatma vb. hususlar gündeme gelmeli.” (K., imyo, şehir merkezi). “Denetimlerde cemaatle ilişkiler, cami dersleri, ve özellikle gençlere yönelik sosyal faaliyetler denetlenmeli.” (K.3, ilahiyat önlisans, köy).

Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere bir kısım görevliler, kendileriyle ilgili denetim işlemlerinde özellikle cemaatle ilişkilerine yönelik denetimlerin yetersizliğinden yakınmakta, bazı görevliler ise bu konuyla ilgili denetlemelerde cemaatten de görüş alınarak karar verilmesini istemektedirler. Yukarıdaki

görüşlerden camilerin denetimini gerçekleştiren kişilerin din görevlilerinin sosyal ilişkiler yönüne dair denetim yapmadıkları, yapıyorlarsa bile bu konuda görevlilere herhangi bir açıklama veya değerlendirmede bulunmadıkları sonucu çıkarılabilir. Bu çerçevede herhangi bir açıklama veya yönlendirme yapılmayan bir konuda görevlilerin eksikliklerini telafi etmelerini, yaşadıkları sorunlara çözüm bulmalarını, kendilerini geliştirmeleri beklemek mümkün olmasa gerektir.

2.2.6 Denetim İşlemlerinin Evrak-Kayıt, Mevzuat, Caminin Temizliği vb. Konularda Katkı Sağlama Durumu

Camiler din görevlilerinin temel görev mekânıdır. Bu anlamda onlar bu mekanla ilgili bir çok işin sorumluluğunu da üstlenmiş durumdadırlar. İlgili mevzuatta bu konuda dikkat çekilen bazı hususlar şunlardır: “caminin teberrukat eşyasının bakımını ve korunmasını sağlamak, cami ve çevresinin temizliğini sağlamak ve bunun için gerekli tedbirleri almak; şadırvan, abdest alma yeri ve tuvalet gibi yerlerin temizliğinin vakıf, dernek, köy tüzel kişiliği, belediye veya ilgililer tarafından yapılmasına sağlamak, görevli bulunduğu caminin yönetiminden sorumlu olmak, gideremediği noksanlıkları müftülüğe bildirmek vb. (DİB, Görev ve Çalışma Yönergesi, m.107) Buna ilave olarak camilerle ilgili evrak ve kayıt işlerini gerçekleştirmek de din görevlilerinin yerine getirmeleri gereken temel görevlerdendir. Aşağıdaki tabloda din görevlilerinin denetim işlemlerinin burada sözü edilen bu hususlara olan katkısına ilişkin görüşleri ortaya konmuştur.

Tablo 11. Denetim İşlemlerinin Evrak-Kayıt, Mevzuat, Caminin Temizliği Konularında Katkı Sağlama Durumu

		Büyük ölçüde katkı sağlıyor	Biraz katkı sağlıyor	Katkı Sağlamıyor	Cevapsız	Toplam
Evrak-kayıt işlemlerinin nasıl tutulacağını öğrenmeye katkı sağlıyor	F %	13 11,8	43 39,1	50 45,5	4 3,6	110 100,0
Mevzuat bilgimi artırmaya geliştirmeye katkı sağlıyor	F %	16 14,5	35 31,8	55 50,0	3 2,7	110 100,0
Caminin ve çevresinin düzenini, temizliğini geliştirmeye katkı sağlıyor	F %	28 25,5	39 35,5	40 36,4	3 2,7	110 100,0

Tablo 11’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan görevliler denetim işlemlerinin “evrak-kayıt işlemleri”, “mevzuat bilgisi”, “caminin ve çevresinin temizliği ve düzeni” gibi konulardaki katkılarına ilişkin farklı görüşlere sahiptir.

Buna göre onlar bu işlemlerin en fazla yaklaşık (% 60) “*caminin ve çevresinin temizliğine ve düzenine*” katkı sağladığı görüşündedirler. Diğer taraftan söz konusu işlemlerin “*Evrak-kayıt işlemlerine*”, ve “*mevzuat bilgisine*” olan katkısının ise bir birine yakın olduğu (yaklaşık %50) görülmektedir.

Sayfa | 28

Araştırmaya katılan görevlilerin buraya kadar verilen diğer dört ana başlığa ilişkin olumlu kanaat bildirme oranları yaklaşık % 35-40 aralığında idi. Bu alana ilişkin olumlu kanaat bildirme oranlarının ise yaklaşık % 50- 60 aralığına çıktığı görülmektedir. Buradan din görevlileri ile ilgili denetim işlemlerinin sırasıyla en fazla “*caminin ve çevresinin temizliği ve düzeni*”, “*evrak-kayıt işlemleri*” ve “*mevzuat bilgisini geliştirme*” konularında katkı sağladığı sonucu çıkarılabilir. Açık uçlu sorulara verilen cevaplarda da görevliler denetimlerin bu konular üzerine odaklandığını ifade etmişlerdir. Buna ilişkin bazı görüşler şöyledir:

“Denetlenen konular caminin temizliği, görevlinin kıyafeti, vb. Daha farklı konular denetlenmeli ki verimli olsun. (K.3, ilahiyat önlisans, köy.). Denetlemelerde daha çok cübbe-sarı temizliği, caminin iç-dış temizliği ve cemaatle ilişkilere bakılmakta, (K.8, yurtdışı, Köy.). Denetimci elini bir yere sürüp toz alıyor, toz bulana kadar biz de illallah ediyoruz. Şurası pis, burayı temizle, vb. yani çocuksu muamele. (K.7, İlh.önlisans, ilçe), “Denetim genelde caminin iç ve dışının temizliğine bakılarak yapılır. Sonra camideki kayıt defterlerine, demirbaş defterine bakılıyor.” (K.6, açık öğretim, köy).

Buradan da anlaşılabacağı üzere, bazı görevliler meslekleriyle ilgili denetimlerde genellikle, camin temizliği, görevlinin kıyafeti, demirbaş defterlerinin kontrolü vb. hususlara odaklanıldığı görüşündedirler.

2.2.8 Denetim İşlemlerinin Mesleki Gelişimle İlgili Konularda Katkı Sağlama Durumu

Din görevlilerinin mesleklerini başarıyla yerine getirebilmelerinde hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinin önemli bir yeri vardır. Meslek öncesi eğitim genellikle lise veya fakülte bitirme şeklindedir ve bu eğitimler büyük ölçüde devam zorunluluğu gibi prosedürler içerir. Meslek esnasındaki eğitimler ise kurumun düzenlediği hizmet içi eğitim faaliyetlerinden ve görevlilerin bireysel çaba ve eğitsel etkinliklerinden oluşur. Birçok görevli mesleğe geçtikten sonra bireysel gelişme ve meslekte yükselme gibi motivasyonları kaybedebilmektedirler. Bunun için denetim süreçlerinde görevlilerin mesleki gelişimlerinin teşvik edilmesi önemlidir. Bu çerçevede aşağıda araştırmaya katılan görevlilere denetim süreçlerinin bu konuda katkı sağlayıp sağlamadığına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 12. Denetim İşlemlerinin Mesleki Gelişime Katkı Sağlama Durumu

		Büyük ölçüde	Biraz	Sağlamıyor	Cevapsız	Toplam
Meslekle ilgili yayınları okumama	F %	9 8,2	23 20,9	73 66,4	5 4,5	110 100,0

ve izlememe katkı sağlıyor.						
Yabancı dil (Arapça-İngilizce) öğrenmeye teşvik ediyor.	F %	3 2,7	8 7,3	94 85,5	4 3,6	110 100,0
Meslekte yükselme ve yurt dışı imkanlarına yönlendiriyor.	F %	6 5,5	18 16,4	81 73,6	5 4,5	110 100,0

Araştırmaya katılan görevliler denetim işlemlerinin mesleki gelişimle ilgili konulardaki katkısını da oldukça düşük bulmaktadırlar. Sözü edilen konularda olumlu görüş bildirenlerin oranının % 10 ila % 30 arasında değiştiği görülmektedir. Bu alanda en az katkısı olduğu düşünülen alan “yabancı dil öğrenmeye teşvik etme” konusundadır. Diyanet İşleri Başkanlığı son yıllarda personelinin niteliklerini geliştirme konusunda dikkate değer çalışmalar yapmakta, bir taraftan onları hizmet içi eğitim uygulamalarına almakta, diğer taraftan personeli İlahiyat Ön lisans, İLİTAM vb. programları bitirmeye teşvik etmektedir.¹³ Buradan bakılınca, denetim süreçlerinin Başkanlığın önemseydiği bu tür mesleki gelişim çalışmalarını destekleyici, görevlileri bu tür çalışmalara teşvik edici yönünün beklenene kıyasla oldukça düşük kaldığı savunulabilir. Aşağıda verilen görüşlerin de bunu destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

“Denetleyiciler hiçbir şey söylemeden geri döndükleri için ne denetledikleri pek anlaşılmamaktadır.” (K, 5, yüksek lisans, köy). “Denetimlerde görevlinin görevinin başında olup olmadığına bakılıyor, diğer olumsuz hususlara pek bakılmıyor. Eğer o anda görevli camide değilse bu defa da diğer olumlu hususlar gölgede kalıyor. Görevlilerin mesleki yeterliklerini yoklamaya yönelik bir denetim yapılmıyor.” (K,10, yüksek lisans mezunu, köy). “Denetim göz gezdirilerek yapıldı. Sadece caminin kaydı ile ilgili levha soruldu.” (K.10, yeni ilahiyat mez., köy). “Denetimler çok yönlü olmadığı için meslektaşlarımız eksiklerinin göremiyor, düzeltmiyor.” (K.3, ilahiyat önlisans, köy.).

Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere, bir kısım görevliler denetimlerin onların ifadesiyle çok yönlü! olmamasını, görevlilerin yeterliliklerinin denetim konusu yapılmamasını, denetleyenlerin denetledikleri konuları, olumlu, yetersiz buldukları hususları açık bir şekilde ortaya koymamalarını eleştiri konusu yapmakta, dolayısıyla denetimlerin personeli geliştirici yönünü yetersiz bulmaktadırlar. Buradan bu tarz görüşler ileri süren görevlilerin denetim süreçlerini önemsedikleri, ancak mevcut denetim işlemlerinden beklediklerini bulamadıkları sonucu da çıkarılabilir.

¹³<http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-personelin-egitim-seviyelerinin-yukseltilmesi-196.aspx> (14.11.2012)

Böyle bir tablo ortaya çıkmasında denetim yapan kişilerin denetim bilgi ve becerileri konusunda bir takım yetersizliklerinin olması etkili olabilir. Bununla birlikte onların bu süreçte yararlandıkları mevzuatın ve denetim formlarının yönlendirmesinin de bunda etkili olduğu söylenebilir. Zira camilerin denetiminde kullanılan ve makalenin girişinde detayları verilen “Murakabe Defteri”nde *“TESBİT OLUNAN DİĞER HUSUSLAR”* başlığı altında *(Teberrukat eşyası, dini kisve, kılık-kıyafet ve diğer hususlarda görülen eksiklikler belirtilecektir.)* şeklindeki ifade de manidardır. Buradan da anlaşılabacağı üzere, camilerdeki denetimler daha çok eksiklikleri, yetersizlikleri tespit etmek üzere kurgulanmıştır. Eksik bulmaya odaklanan böyle bir denetim anlayışının denetimlerden beklenen işlevlere yeterince katkı sağlamayacağı, üstelik denetlenenlerin motivasyonunu da olumsuz etkileyeceği söylenebilir. Nitekim görevlilerin dile getirdikleri görüşlerde de buna ilişkin açıklamalar bulmak mümkündür.

Cemaatle ilgili sorunlarımız pek değerlendirilmiyor, genelde caminin temizliği, tozuyla uğraşıyorlar, (K., 20, ihl,ilçe).

Köşe, bucak toz aranmakta, cami ve cemaatle ilgili sorunlarımıza pek değinilmemekte, sorunların giderilmesinde kurum desteği görmemekteyiz. (K.,ihl, şehir merk,).

Denetimci elini bir yere sürüp toz alıyor, toz bulana kadar biz de illallah ediyoruz. Şurası pis, burayı temizle, vb. yani çocuksu muamele. (K.7, İlh.önlisans, ilçe),

2.3. Sonuç

Din görevlilerin denetim işlemlerine ilişkin görüşlerinin ele alındığı bu araştırmadan elde edilen sonuçlar şöyle sıralanabilir:

Mevcut mevzuat gereği, din görevlilerini denetleyen kişiler farklılık gösterebilmekte, bazı görevliler sadece müftü, sadece vaiz veya murakıp tarafından denetlenirken, bazı görevliler farklı unvanlara sahip birçok kişi (müftü, müftü yardımcısı, vaiz, murakıp, başkanlık müfettişi, şef vb.) tarafından denetlenebilmektedir. Araştırmaya katılan görevliler böyle farklı kişiler tarafından denetlenmelerinin olumlu bir katkısından söz etmemişlerdir.

Denetimlerde kullanılan “Cami Murakabe Defteri” görevlilerin gerçekleştirmiş oldukları iş ve görevlerin niteliğini ve sahip olmaları gereken yeterlikleri değerlendirmek bakımından yetersizdir. Bu defterde yer alan değerlendirme başlıkları oldukça sınırlı ve şekli unsurlara ilişkindir. Mevcut uygulama görevlilere yeterli geri bildirim sağlamamaktadır.

Din görevlilerinin bir yılda geçirdikleri denetim sayısı ve şekli görev yapılan caminin bulunduğu yerleşim yerine göre farklılaşabilmektedir. Camilerin ve din görevlilerinin denetimiyle ilgili ilkelerin yeterince açıklığa kavuşmamış olması

ve denetimlerde söz konusu ilkelere göre hareket edilmemesi görevliler tarafından eleştiri konusu yapılmakta, onların kuruma, kurumun işleyişine, denetleyicilere ve meslektaşlarına karşı tepki geliştirmelerine neden olabilmektedir.

Araştırmaya katılan görevlilerin % 60 gibi büyük bir kısmı mevcut denetim işlemlerinin kendilerinin motivasyonlarına, meslekle ilgili hizmetlerine ve mesleki gelişimlerine olumlu bir katkısının olmadığı görüşündedirler. Dolayısıyla buradan mevcut denetim uygulamalarının bu konularla ilgili olarak bir takım sorunlar içerdiği sonucu çıkarılabilir.

Görevlilerin eleştiri konusu yaptıkları hususlardan birisi de denetimlerin diline ilişkindir. Onlar denetimlerde kendilerinin ifadesiyle “amir-memur dilinin” kullanılmasını eleştirmekte, tavsiye edici, yol gösterici, empatiyi öne çıkaran bir dilin kullanılmasının daha yararlı olacağını belirtmektedirler. Bu anlamda söz konusu denetimlerin görevlilerin bu beklentileri karşılamaktan uzak olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan görevlilerin % 60’a yakını “hutbe hazırlama, okuma”, “vaaz hazırlama”, “Kur’an okuma”, “namaz kıldırma” vb. gibi imamlık mesleğiyle ilgili temel görevler konusunda bile denetim işlemlerinin olumlu bir katkısının olmadığı kanaatindedirler. Oldukça manidar olan bu durum camilerle ilgili denetimlerin işlevinin tartışılmaya muhtaç olduğunu göstermektedir.

Görevlilerin ifadelerine göre, mevcut denetim işlemlerinin, en fazla “caminin ve çevresinin tertip, düzeni, temizliği”, ve “evrak-kayıt işlemleri” konusunda katkı sağladığı, bunu “mevzuat bilgisi” ve “müftülükle ilişkiler” konularının izlediği anlaşılmaktadır. “Cenaze işlemleri” hariç tutulursa, denetim işlemlerinin en az katkı sağladığı alan ise “mesleki gelişime” ilişkindir. Şu haliyle, denetim işlemlerinin, şekilsel sayılabilecek olan bazı hususlar üzerine yoğunlaştığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan görevliler denetimlerin genelde caminin iç-dış temizliği, imamın kıyafeti, sarık-cübbesi, defterlerin tutulup-tutulmadığı gibi konular üzerine yoğunlaştığı, imamın kıraati, hutbe, vaaz hazırlama- okuma durumu, cami dersleri, cemaatle ilişkileri, meslekte yaşadığı sorunlar vb. konuların yeterince denetim konusu yapılmadığı görüşündedirler. Onlar sadece belli konulardaki sorunların, eksikliklerin ifade edilmesini eleştiri konusu yapmakta, eksik bulunan konularla veya yapılabilecek çalışmalarla ilgili olarak denetleyenlerden öneriler de beklemektedirler.

Denetim süreçlerinin katkısına ilişkin bağımlı değişkenle bağımsız değişkenlerin ilişkisi incelendiğinde; a) 1-5 yıl gibi mesleğin ilk yıllarından olan görevlilerin daha fazla kıdeme sahip olanlara göre 5-10 puan daha fazla olumsuz görüşe sahip oldukları, hafız olan görevlilerin hafız olmayanlara göre 5-6 puan

daha fazla olumsuz görüşe sahip oldukları, şehir merkezinde görev yapanlar kasaba ve köylerde görev yapanlara göre 7-8 puan daha olumsuz görüşe sahip oldukları, sayı itibariyle daha çok (3-5 ve daha fazla) denetim geçirenlerin daha az (1 defa) denetim geçirenlere göre 8-10 puan daha olumsuz görüşe sahip oldukları, eğitim durumlarıyla ilgili olarak, özellikle yeni ilahiyat mezunlarının daha olumsuz bir görüşe sahip oldukları görülmüştür.

2.4. Öneriler

Gerek kapalı gerekse açık uçlu sorulardan elde edilen bulgular, din görevlileri ile ilgili denetim işlemlerinin daha çok şekilsel unsurlar üzerine yoğunlaştığını göstermektedir. Hiç şüphesiz, burada sayılan hususlar imamlık mesleği açısından önemlidir. Ancak denetimlerin burada sayılan bu hususlar kadar, görevlilerin eğitim-öğretimle ilgili bilgi beceri düzeyleri, din hizmetlerindeki yeterlilik durumları, cami ve cemaatle ilişkileri, yaşadıkları sorunlar, mesleki gelişim yolları vb. konular üzerinde de yoğunlaşması daha faydalı olabilir. Böylece din görevlileri meslekleriyle ilgili konularda daha fazla gelişme imkanı bulabilirler. Dolayısıyla onların vermiş oldukları hizmetlerin kalitesi de daha bir nitelik kazanabilir.

Din görevlilerinin denetimleriyle ilgili olarak, denetimlerin sayısı, şekli, ilkeleri, yöntemleri vb. konusundaki standartların gözden geçirilmesi ve denetimlerde bunlara uyulması önemli bir ihtiyaçtır. Camilerin denetiminde kullanılan formlar ve özellikle “Cami Denetim Defteri” veya “Murakabe Defteri” olarak bilinen defterde yer alan denetim konuları oldukça yetersiz ve şekilsel birkaç unsurla ilgili gözükmektedir. Bu formların ve ilgili defterin Başkanlığın din görevlileri (imam-hatipler) ile ilgili olarak belirlediği yeterlikler¹⁴ doğrultusunda güncellenmesi, hatta söz konusu yeterlikler doğrultusunda yeni denetim formlarının oluşturulması ve denetimlerin bu formlara göre uygulamalı bir şekilde gerçekleştirilmesi daha faydalı olabilir. Ayrıca hizmet içi eğitim uygulamalarının denetim işlemleriyle ilişkilendirilerek, eksik görülen veya geliştirilmesi düşünülen konulara göre düzenlenmesi daha verimli olabilir.

Denetimlerle ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı merkez teşkilatında olduğu gibi, taşra teşkilatlarında da denetim işlemleri üzerinde uzmanlaşacak kişilerin bulundurulması, denetim birimlerinin oluşturulması düşünülebilir. Buna imkan yoksa ve mevcut uygulamada olduğu gibi denetim işlemleri farklı kişiler (müftü, vaiz, din hizmetleri uzmanı vb.) tarafından gerçekleştirilmeye devam edilecekse, denetimlere ilişkin amaç, ilke, yaklaşım, yöntem vb. konusunda bir anlayış ve uygulama birliğine gidilmesi gerekmektedir. Söz konusu kişilerin denetim süreçleri, işlemleri konusunda eğitilmeleri önemli bir

¹⁴ DİB, (2005). Diyanet İşleri Başkanlığı, Taşra Teşkilatında Din Hizmetlerini Yürütenlerin Temel ve Özel Yeterlikleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

ihtiyaçtır. Bu noktada Başkanlığın öngördüğü yeni teftiş ve rehberlik anlayışları bağlamında bir takım hizmet içi eğitim programları hazırlanıp denetim süreçlerinde görev alan bu kişilere uygulanabilir.

KAYNAKÇA

- Başar, H., (1995). Eğitim Denetçisi (Rolleri, Yeterlikleri, Seçilmesi, Yetiştirilmesi) Pegem Yayınları.
- Bursalıoğlu, Z., (1981). Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri, Ankara Ü. Eğitim Fak. Yayınları.
- Buyrukçu , R. (1995). Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü, TDV Yayınları.
- Çakır, R., Bozan, İ., (2005). Sivil Şeffaf ve Demokratik Bir Diyanet İşleri Başkanlığı Mümkün mü? TESEV Yayınları.
- DİB, (2005). Diyanet İşleri Başkanlığı, Taşra Teşkilatında Din Hizmetlerini Yürütenlerin Temel ve Özel Yeterlikleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Gökçe, F., (1994). “Eğitimde Denetimin Amaç ve İlkeleri” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 10 (1994) (73-78).
- Gözüaydın İ., (2009) Diyanet: Türkiye Cumhuriyeti’nde Dinin Tanzimi, İletişim Yayınları.
- Karasar, N., (2002). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayınları.
- Köylü, M., (2003). “Alevi Köylerindeki Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri (Amasya ve Çorum Örneği)” Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu, İBAV Yayınları.
- Oktar, A.N.; (2010). Eğitim Denetimi Sisteminin Yasal Dayanaklara Göre Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Onay, A., (2006). “Cami Eksenli Din Hizmetleri” Değerler Eğitimi Dergisi, 4 (12), (149-175).
- Öcal, M.,(2011). Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi (Mukaddime Kitap), Düşünce Yayınları.

Elektronik kaynaklar:

- <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi--icerik-personelin-egitim-seviyelerinin-yukseltilmesi-196.aspx> (14.11.2012).
- http://www.diyanet.gov.tr/foyyolant/5_yonergeler/14..pdf (11.11.2012).
- <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-AnaMenu-istatistikler-561.aspx> (11.11.2012).
- http://www.diyanet.gov.tr/foyyolant/5_yonergeler/10.pdf (11.11.2012).